

ਸੰਪਾਦਕੀ : ਕਥਿਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਆਪਣੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੋਨ ਤੇ ਸੰਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਘਾਤਕ ਹੋਨ।

9 ਮਈ ਤੋਂ 19 ਮਈ ਤਕ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਕਥਨ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਬਲੇ ਲੜਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਕੋਲ ਧਾਰਮਕ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਜਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਯੁੱਧ ਦਾ ਪਲਾਨ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲ ਮਾਰ ਖਾਏ ਹਨ। ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਡਿੱਤੇ ਪੈ ਕੇ ਆਵਾਸੀ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਓਟਿਆਂ ਨੂੰ ਓਟ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਵੈਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਰਮਾਗਤੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਈ ਲੜਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਵੇਰ ਵੀ ਜਨੂੰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਰ ਖਾਏ ਹੋਨ, ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੁੱਕ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੇਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜਜੀਰਾਂ ਤੜਠ ਲਈ ਸੰਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਖੇੜ ਦੇਣ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਘਾਤਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਨੇ ਇਕ ਹੋਛੀ ਜਿਹੀ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਉਛਾਲਦੇ ਹੋਏ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕੁਝ ਉਪ ਚੋਣਾ ਜਿਤਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੇਗੀ। ਆਪਣੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਘੋਖਵੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗੀ। ਟੀ. ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮਲਬੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਵੈਣ ਪਾਂਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਨਾਂ ਵੇਖਣ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੀ ਨਲਾਇਕੀ ਕਰਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਔਸਤਨ ਅੱਸੀ ਬੰਦੇ (ਮਰਦ-ਇਸ਼ਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚੇ) ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤਰੋ ਹੋਏ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਏ ?

ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 59-ਵੀਂ ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ 19 ਮਈ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਵਿਰੁਧ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਰੈਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਉਸ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਥੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹ ਮੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉੱਲੀ ਕਾਨੂੰਪੁਰ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ

ਵੇਲੇ ਖਬਰ ਆਈ ਕਿ ਰੋਪੜ ਦੇ ਨੇੜੇ 35 ਆਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ-ਨਾਲ- ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ। ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋੜ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੇਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਟਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਤਖਤਾ ਪਲਟਾਉਣ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਤਲ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਨਿਖੜੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ/ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

-ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀ

“ਜਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮੰਚ” ਦੀ ਲਖਨਊ ਇਕਾਈ ਨੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਿੰਦੀ ਭਵਨ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ 5 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ‘ਪਾਸ਼’ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ-ਗੋਸ਼ਟੀ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੀ। ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੰਯੋਜਕ ਧੀਰੇਂਦਰ ਵਿਸ਼ਵਕੋਤੂ ਨੇ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੀ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਸ਼ ਦਾ ਕਤਲ ਰੰਗ-ਕਰਮੀਆਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ‘ਰਾਜਸ਼ੇਖਰ’ ਨੇ ਪਾਸ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਚਾਂਨਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਸਹੀਦ ਕਵੀ ਨੂੰ ਮੌਨ ਧਾਰ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਨਾਟ-ਕਰਮੀ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਨਵਸ਼ਰਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ‘ਯੂਧ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ’; ‘ਕੰਡੇ ਦਾ ਜਖਮ’, ‘ਫੁੱਲ ਬਣਕੇ ਖਿਲੋਗਾ’, ‘ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ’ ਅਤੇ ‘ਇਨਕਾਰ’ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੱਤਰ ਕੌਸ਼ਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ ਦੀ ਬਹੁ-ਚਰਜਿਤਾ ਕਵਿਤਾ ‘ਅਸੀਂ ਲੜਾਂਗੇ ਸਾਥੀ’ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੀ।

ਪਾਸ਼ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਥੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਹੱਦ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵਰਿੰਦਰ ਯਾਦਵ ਨੇ ਪਾਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਕਤਾਰ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਿਰਜਣ ਵਿੱਚ ਅਦਭੁਤ ਸੁਮੇਲ ਸੀ। ਪਾਸ਼ ਦਾ ਕਤਲ, ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਝੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ। ਜਨਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰੁਪਰਾਜ ਦੀਖਸ਼ਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਚਨਾਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਥੇ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ-ਬੰਦੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਿਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਜੁੱਟ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਨਿਲ ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਮਗਰੋਂ, ਇਕ ਕਵੀ ਦਾ ਕਤਲ, ਉਥੇ ਡੂੰਘੇ ਛਾਏ-ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ ਵਿੱਚ ਜਨ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਉੱਭਰਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਸ਼ ਹੈ।

(ਸਪਤਾਰਿਕ ‘ਜਮਕਾਲੀਨ ਜਨਮਤ’) ਪੇਸ਼ਕਸ਼—ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ

ਇਕ ਸੂਚਨਾ : ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫਰੰਟ ਵਲੋਂ ਸਾਥੀ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਛਾ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਬਿਆਨ ਤੇ ਸੀ. ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਥੀ ਸੁਰਜੀਤ ਭੱਟੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ (25 ਮਾਰਚ) ਵਿਚ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸੰਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਵਾਬ 5 ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੁੱਖਾਂਤ (ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ)

ਭਾਅ ਜੀ, ਲਾਲ ਸਲਾਮ। ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੋ ਕੇ ਬਾਡਰ ਉਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਬੰਦੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਮੰਨੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਕੋਸ਼ਾ-ਧਾਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 1947 ਨੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਫਿਰ 1971, 1965 ਆਦਿ ਹਿੰਦ ਪਾਕ ਲੜਾਈਆਂ ਨੇ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ।

ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਰਾਮਾਰ ਲੜਾਈ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਖੀ ਦੇਖੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਮਤਾ' ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਨਾਲੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੇ ਇਕ 'ਡਰਾਮਾ' ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਣਾ।

14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਬੱਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਆਖਰ ਬੱਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜੋ ਰਸਤਾ ਫਤੇਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਰ ਜੋ ਕੇ ਹਿਜਰਤ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਸਮਾਨ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਬਾਵਾ ਲਾਲ' ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲੀ ਧਿਆਨਪੁਰ ਵਿਚ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਵਾ ਲਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੇ ਜੋ ਵਿਸੇਖੀ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਡਰ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਰ ਅੱਜ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਬੱਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ

ਕਿਹਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਜਾਉ ਇਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਤਾਇਆ ਸੀ ਅੱਜ ਸਾਥੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜੋ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ 14 ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਉਹ ਏਨੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਫਿਰ ਬੱਸ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਸੀ ਵੀਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵਾਰਸ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਰਦੇਹਾਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਦਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਸਾਭ ਸਕੇ। ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੱਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਉਸੇ ਟਾਈਮ ਇਕ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਬੱਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੱਪੂ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਡਾਂਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਪੂ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਮਾਲ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੇ ਬੰਟੀ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਦਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਬੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ।

ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕੇ ਭਾਅ ਜੀ ਵੀ ਏਥੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨਾਟਕ ਬੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਤਰ ਅਸਲੀ ਹਨ ਤੇ ਘਾਟ ਏਥੇ "ਭਾਈ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ" ਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਾਅ ਜੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਕੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵੀ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੱਲਦਾ। ਅੱਜ ਬਾਬਰ ਫਿਰ ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਜ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਹਰਚੁਕਾ ਹੈ।

ਪਰ ਭਾਅ ਜੀ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹਰ ਰਹੇ ਤੇ ਹਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਆਪ ਦੇ ਨਾਟਕ ਜੋ ਵੀਰਵਾਰ ਦੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੇ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਖੀ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਭਾਅ ਜੀ ਫਿਰ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਵਰਗਾ ਨਾਟਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ। ਆਪ ਦੀ ਹਰ ਤਰੀਫ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ 'ਸਮਤਾ' ਵਿਚ ਆਵੇ ਨਾਟਕ ਵੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ/ਕੁਝ ਸਾਥੀ

ਸ਼ਬਦ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵੀ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਸੀ,
ਕੋਇਲ ਜਾਂ ਬੁਲਬੁਲ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਸੀ
ਉਦਾਸੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਫੁੱਲ ਧਰਦਾ ਸੀ।

ਸਹਿਮੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖੀ ਇਬਾਦਤ ਪੜ੍ਹਦਾ
ਦੂਸਿੜ ਪੁੱਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦਾ ਘੋਲਦਾ ਸੀ
ਕੂੜ ਦੀ ਹੁੱਤੇ, ਸੱਚ ਥੋਲਦਾ ਸੀ।

ਉਦਰੀ ਰਾਤ ਦੇ ਬਨੇਰੇ ਤੇ
ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਦਿਵੇ ਜੁਗਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਉੱਲੜੇ ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਚ ਰੋਗ ਉਗਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਉਸਾਂ ਪੁੜ੍ਹਪੁੜੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, 'ਪਸਤੌਲ' ਦੀ ਨਾਲੀ
ਹੈ ਚੁੱਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ,
ਤੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ।

ਉਹਨੂੰ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਹੈ
ਸ਼ਬਦ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ
ਇਹ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ
ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਨੇ
ਇਹ ਨੰਗੇ ਜਿਸਮ ਤੁਰਦੇ ਨੇ
ਤੇ ਭਖਦੇ ਕੋਲਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਨੇ,

ਸ਼ਬਦ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ;
ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ
ਛੱਪੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜੋਗੇ ?
ਭਲਾ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤਾਂ ਦੋ ਬਿੰਬਾਂ ਨੂੰ
ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਅੱਗ ਸਾੜੋਗੇ ?

ਉਹਨੂੰ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਹੈ
ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਸ਼ਬਦ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਤਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਦੱਸੋਗਾ ਕੋਈ ਉਹ ਕਿੱਟਾ ਦਾ ਕਾਫਰ ਸੀ ?
ਜੀਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਆਦਰ ਸੀ।
ਨਾ ਗੁਰਧਾਮੀ ਨਾ 'ਮਸਜਿਦ' ਨਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ,
'ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਰੱਬ' ਜੋ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ।
ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੀ ਫਕਤ ਅਕੀਦਾ ਸੀ ਉਸਦਾ,
ਉਹ ਨੌਰੇ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਚਲਦਾ ਨਸ਼ਤਰ ਸੀ।
ਹਰ ਆਫਤ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਹ,
ਬਿਖੜੇ 'ਪੈਂਡੇ ਟੁਰਦਾ' ਇਕ ਮੁਸਾਫਰ ਸੀ।
ਚੰਨ-ਤਾਰਿਆਂ ਜੇਹੀ ਫਿਤਰਤ ਸੀ ਉਹਦੀ,
ਉਹ ਜੋ ਚਾਨਣ ਭਰਦਾ ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਸੀ।
ਉਹਦਾ ਵੀ ਇਕ ਧਰਮ ਸੀ-ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਰਦ,
ਉੱਜ ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਨਾ ਮਸਜਿਦ ਨਾ ਮੰਦਰ ਸੀ।

ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਮੌਹਨ ਮਤਿਆਲਵੀ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੀਤ ਵੀ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਸੀ !
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹੈ !!

ਐਂਪਰ ਮੇਰੇ ਯਾਰੋ ! ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਏ ਹੇਠ
ਬੰਹੜਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਟਾਹਣਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ?
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਲੋਅ
ਕੁਲਹਿਣੇ ਨੂਰਿਆਂ ਨੇ ਖਾ ਲਈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ 'ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਿੱਥੋਂ ਭਰਾਂਗੇ ?
ਅਚਾਨਕ ! ਰੁਕ ਗਏ ਚਾਵਾਂ ਭਰੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ?
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ 'ਚੋਂ ਵਹਿਸੀ ਝੱਖੜ ਨੇ
ਧੂੜ ਵਾਂਗ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ ਸੰਪੂਰ, ਕਿੱਥੋਂ ਭਰਾਂਗੇ ?
ਮਾਸੂਮ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਦਿਆਂਗੇ-
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਗਬਾਂ ?
ਲੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਸਮਤਾ ਨੂੰ
ਕਿਵੇਂ ਸੜਾਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ?

ਮੇਰੇ ਯਾਰੋ !
ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸੰਭ ਕੁਝ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ?
ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਅਜੇ ਵੀ
ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ?
ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਚਮੁਚ ਨਿਪੁੰਜਕ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਇਹ ਖੋਟੇ ਸਿੱਕੇ ਸਰੇ-ਕਾਜ਼ਾਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।
ਸਣੇ ਕੁਰਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹੈ
ਪਰਚੀਆਂ ਦੇ ਬਰੀਸਿਆਂ 'ਚ !
ਜਿਸ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸ਼ਾਹੀ ਰੰਡੀਆਂ
ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸੁੱਬਣ ਦੇ ਨਾਲੇ ਲੜ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਾਠਕ ਲੇਖਕ ਫੋਰਮ

ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਲਈ ਕੁਝ ਲੇਖ ਛਾਪੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਾਥੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਥੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਉਸ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਆਗੂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧਾਰਨ ਕੰਡਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੇਖ ਸਾਥੀ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਟੇਂਡ ਦੀ ਅਲੰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੇ ਉਸ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਗੀ ਰੈਡੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਨਾਗੀ ਰੈਡੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਪੱਖ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜੋ ਸਾਥੀ ਵਿਨੋਦ ਮਿਸ਼ਰਾ ਹੋਰਾਂ ਦਾ 'ਕ੍ਰੋਮੀ ਬਦਲ' ਬਾਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਵਿਨੋਦ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਸ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਆਈ. ਪੀ. ਐਫ (Indian Peoples Front) ਦੇ ਪਛੋਟੇਵਾਰਮ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਤਾ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਰੀਆਂ ਸਮਤਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗਲੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਹ ਜਵਾਬ ਆਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਹ ਆ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੋਰ ਸਪੇਸਟ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਛਾਪ ਕੇ ਇਸ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਸਕੀਏ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੰਮਾਜਕ ਇਨਸਾਫ ਵਾਲਾ ਸੰਮਾਜ ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਬਰਾਬਰਤਾ ਮਾਨ ਸਕਣ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵੱਸੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਕੋਈ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮੋਹਨਤ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਾਡੀ ਸਿਆਸਤ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ

ਮੇਰਾ ਪੱਖ

○ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਿੱਧੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਲੀਆ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਸ਼ਬਦ ਸੋਫੀ ਸਦੀ ਤਾਂ ਵਰਤਨਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੀ ਖੁੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਉਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਕ ਇਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਖੜੇ ਜਾਣ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਜਾ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸਿੱਧੀ ਸਮਰਥਨਾ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਸ਼ਤਰੰਜੀ ਚਾਲਾਂ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਕਟਮਈ ਉਮਰ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਇਨਾਮ ਰੱਖ

ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਕਾਡਲਾਂ ਨੂੰ ਹਰਮਿੰਦਰਾਂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਠਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਜਾਂ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਵਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰਮ ਤੋਂ ਬੰਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਲ ਹੀ ਸੰਧਤ ਕਰਨ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਜਾਂ ਪੰਕਿਸਤਾਨੀ ਜੋ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੈ।

○ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਹੁਣ ਰਾਜੀਵ

ਗਾਧੀ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਤੇ ਰਾਜਸ਼ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਜਾਂ ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਮ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਾਜੀਵ ਵਿਰੁੱਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, (ਭਾਂਵੇ ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਣ) ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰੱਲ ਕੇ ਸੀਮਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਰਵਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਵਟਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁਧ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬੜਾ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨ।

○ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਰੁਧ ਰੋਸ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਰੂ ਅੰਸ਼ ਧਾਰਮਕ ਕਟੜਵਾਦੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਧਾਰਮਕ ਕਟੜਵਾਦ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਸ਼ੀ ਰੁੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜੀਣ ਦੇ ਹੱਕ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾ ਭੁਗਤੀਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਜੋ ਆਪਦੇ ਹੀ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ ਨੇ) ਧਾਰਮਕ ਕਟੜਵਾਦ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਬਚਾਈਏ। ਇਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਵਲ ਨਰਮ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਸਹੀ ਪੈਂਤੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਭੁਲਣ ਵਾਲਾ ਪੈਂਤੜਾ ਹੋਵੇਗਾ।

○ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਇਹਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਇਹਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਹੁਲੀਆ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਖੋਰਣ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਕਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖਾਲਿਸ-

ਤਾਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਈਏ। ਸਾਡੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਵਿਰੁਧ ਇਹੀ ਵਡੀ ਦਲੀਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਮਕ ਕਟੜਵਾਦ ਵਾਲੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਹੋਈ ਲਹਿਰ ਹੈ ਜੋ ਇਤਹਾਸ ਦਾ ਪਹੀਆ ਪੁੱਠਾ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੈਗਾਮ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਨੱਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੱਟ ਕੀਤੀ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਕਿ ਇਹ ਲਹਿਰ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣੀ ਖਾਮਹਾਹ ਗ਼ਲਤ ਰੁਝਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤੇਰ੍ਹਾ ਯੋਜਨਾ ਬੰਧੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਨਾਂ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਖਰੇਵੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਸਾਥੀ ਇਹਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲਦੇ ਹਨ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

○ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦੇਈਏ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਤਾ ਹਲਕਾਇਆ ਕਿਸ ਨੇ ਹੈ? ਫੇਰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਖਾਹਮਖਾਹ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਆਪਣੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਲਾਠੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾ ਜਾਇਆ ਜਾਏ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਲਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਏਨੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਰਾਹ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਂਟੀ ਘਰ ਦੇ ਸੀਜ਼ੇ ਵੀ ਤੌੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਲੀਆ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਦੇਣ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਕੂਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਫੇਰ ਇਥੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਝ ਮੇਰਾ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਕਤਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਤਸਬੀਹਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਿਆਸੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਬੜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਇਕ ਧਾਰਮਕ ਕਟੜਤਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਸ਼ੀ ਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ, ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਸੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਰੋਧਤਾ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਅਤੇ ਸਥਰ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸੋਚ ਸਮਝਕੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਥਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗਲ ਭਲਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

○ ਗੋਲਮੋਸ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੇਰੇ ਸੁਝਾਅ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਖੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ? ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੰਗ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘਾਣ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ

ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਦੋਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਖੁੰਭ ਠੱਪ ਦੇਣ ਤੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਮੁਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ। ਉਸ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਆਪ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਹ ਹੁਣ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਇਕੋ ਸਹੀ ਰਾਹ ਹੈ।

○ ਸਵਾਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੀਏ। ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਫੱਧ ਤੋਂ ਫੱਧ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਰੁਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰੀਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈਏ। ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪੁਜਣ ਲਈ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗੀਏ। ਸਾਂਝੇ ਪਲੈਟ-ਫਾਰਮਾਂ 'ਚ ਜੁੜੀਏ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫਤਵੇ ਨਾ ਦੇਈਏ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੜੀ ਹੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸਿਆਸਤ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਹੰਗਾਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਢਿੱਲ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਵਡੇ ਹੰਭਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਰਥਕਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕੁੰਜੀ ਅੰਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

/ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

○

1. ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, 'ਸਮਤਾ' ਦੇ ਮਈ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਬਣ ਰਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਮਿਣਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਜਣ ਲਈ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਦਾ ਆਧਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ, ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ

ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਪੰਨਵਾਦੀ ਬਣਾਉਗੇ।

(1) ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ; ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਝਾਓ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਕਿ "ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਟੇਟ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ", ਇਕ ਸਾਜ਼ਗਾਰ ਸੁਝਾਓ ਹੈ, ਇਕ ਨੀਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਘਾਟ ਪੂਰੀ

ਰੜਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਲਝੀ ਤਾਣੀ 'ਚੋਂ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਲ ਖਾਤਰ, ਕੋਈ ਜਮਹੂਰੀ ਬਦਲ ਨਿਸਚਤ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਆਵੱਸ਼ਯਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਹੱਲ ਸਰਕਾਰੀ ਹੱਲ ਤੋਂ ਖੋਲਿਸ਼ਤੀ ਹੱਲ-ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਫੁਰੀ-ਕੱਚੂ ਖੋਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਦਰਦਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹਿੰਗਾ ਹੈ।

(2) ਸਮਝਾ ਦੇ ਸਈ: ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਦਸ਼ ਨੀਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੱਟੋ ਖਾੜੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਠਿੰਡਾ, ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ, ਆਪਣੀ 'ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਾਕਤ' "ਤੇ ਲੋਕ ਚੋਣ ਨਹੀਂ" ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ "ਪੈਂਤੜ" "ਹੇਠ ਧੜਲੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ" ਦੀਆਂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਸ਼ਾਖੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਜੱਸੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ 'ਤੇ ਬਹਿਸ਼ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਤ ਬੰਨਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਾਈਮਾਨ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਡਾਟੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲੱਗ ਥਲੱਗ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿਚ ਪੁੱਠਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੀ ਮੁੱਠਿਆਂ ਉਤੇ ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਨਖੜਿਆਂ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਮੌਰਚਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਮੌਰਚਾ ਕਿਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੇ ਆਦਿ, ਪੱਖ ਇਸ 'ਚੋਂ ਕਾਇਮ ਹਨ।

(3) ਜੋ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ? ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ (ਈਫੈਕਟ) ਹਨ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਦਾ ਓਨੀ ਦੇਰ ਲੱਛਣਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਰ-ਕਰਾਰ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾਂ ਜੋਖਮ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੱਛਣਾਂ ਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ, ਸਮਾਂ-ਰਹਿੰਦੇ ਤਪਦਿੱਕ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਬਿਮਾਰੀ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਆਪਣੀ ਸਟੇਜ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰੋਗੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅੱਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ 'ਚ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(4) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਹਨ : ਇਕ ਬਹੁ-ਚਿਰੀ ਕਾਰਨ, ਦੂਸਰਾ ਫੌਰੀ ਕਾਰਨ।

ਬਹੁ-ਚਿਰੀ ਕਾਰਨ : ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਜਿਹੜੀ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਇਹ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕੱਟੜਵਾਦ ਨਾਲ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਮਝੋਤੋਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਤੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਤਬਕੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਵਾਦ ਨਾਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ : ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਮੂਲਵਾਦ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਕੌਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਬੁੱਧ, ਜੈਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਮੰਨਣਾ (ਧਾਰਾ 25 ਬੀ.), ਕੌਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹ (Emblem) ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਸਲੋਕ-ਸਤਯਮੇਵ ਜਯਤੇ-ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਆਦਿ-ਆਦਿ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵੰਨਗੀ 'ਚੋਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਲਾਈਨ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ : 1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹਰ ਹਕੂਮਤੀ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਪੂਜਾ ਤੇ ਆਰਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਛਾਪੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਕ ਜਾਂ ਆਰੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕੌਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਜੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੰਗੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ-ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ ਦਾ ਫੌਰੀ ਕਾਰਨ : ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਜਾਂ ਅੰਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਹਊਆਂ ਖੜਾ ਕਰਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਖੜੇਰਾ ਦੱਸ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੇ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਲਾਂ-ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਗਠਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਰਿਆਈ ਧਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ

ਦੇ ਸਨਅੱਤੀ ਕਰਨ ਆਦਿ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਵਾਈਏ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਤੰਕਵਾਦ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਤੇ ਹਾਕਮ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਹੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ, ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਨਾਹਰਾ ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰਕੂ ਨਾਹਰਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸੇਧ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ 2 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਅੰਤਰ ਨਿਰਭਰਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਬਣਨ ਲਿਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

(6) ਸਾਥੀਓ! ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ 'ਚੋਂ ਹੀ ਛੁਟੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਾਝਾ ਪਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਸੁਝਾਓ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਮੁਦਿਆਂ ਵੱਲ ਠੀਕ ਉਂਗਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਲਾਤਾਂ ਵੀ ਏਕੋ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੱਕ ਅਫਸੋਸ, ਦੁਖਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਕਾਮਰੋਡਾਂ (ਗੁਰੂਪਾਂ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਂਚੇ (ਚੌਖਟੇ) ਇਤਨੇ ਕਾਠੇ ਬਣਾ ਰੱਖੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸਮੱਸਿਆ (ਜੋ ਕਾਮਰੋਡਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਲਾਕਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਆਦਿ ਉੱਠੇ ਰਹੀ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜੋ ਕਰ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਖਟਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰਾ ਮੋਕਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾ ਰੱਖ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਕਿੱਪੀਆਂ ਚੁੱਝਾ ਉਸਦੇ ਮੌਰ ਠੰਗ ਸੁਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫੁੱਟੀ-ਮੁੱਟੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਸਾਂਚਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਈ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਝਾਓ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸੋਚਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਾਅ ਜੀ ਦਾ ਕੰਨਾਂ ਠੰਗਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਚੁੱਝਾਂ ਤਿਆਰ ਬੰਠੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਕਾਮਰੋਡੋ ਅਜੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸੁਝਾਰੋ,
ਕਧਾਂ ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੋ

(7) ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸੈਂਕਟ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਗਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਪਹਿਲੂ; ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਰੋਰੀ ਦੁਰਾਤ ਦਾ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਬੰਧ ਅਜੇ ਤਣਾਓ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦਰ-ਮਿਆਨ ਯਕੀਨ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ, ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਐਲਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਜ਼ੋਰ ਫੜ-ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਕੂਮਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਖੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ—ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ, ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ, ਲੋਕ ਸੁਲਫ, ਭਾਜਪਾ, ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਆਦਿ) ਨੇ ਸੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ, ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲੇ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਸਮਤ ਸਭ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਪਈ। ਪਰ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਨਵਾਂ ਸਟੈਂਡ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਗਰੁੱਪ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ) ਦੀ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸੈਂਕਟ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(8) ਇਧਰ ਸਾਡੇ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਾਥੀ ਆਪਣੀਆਂ 2 ਲਾਈਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਜੇ ਨਿਰਖ-ਬਹਿਸ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਛਾਟਣ ਰਾਹੀਂ ਚਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ... ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜਤਨਾਬੂਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮਾਂਚੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪਿਉਂਦੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਵਿਰੁਧ ਰੋਡ ਆਰਮੀ ਖੜੀ ਕਰਨ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਠਿ ਅਠਿ। ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਾਫਲੇ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ 'ਚ ਦੇਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਟ ਉਡੀਕ 'ਚ ਹੈ। ਹਾਲਤਾਂ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਮਪੂਰੀ ਸਾਂਝ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਝਾਓ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(9) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਪੱਖਾਂ ਸੁਝਾਓ—ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਹਿਸਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ (ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੌਂਸਲ ਸਮੇਤ) ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਕਰੇ ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ 'ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਲਾਕਾਈ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ (ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਓ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖੇ ਵਿਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟ ਕਿਣਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਤਰਫਾ ਹੱਲ ਵਾਸਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਮਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਫੇਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ :

ੳ) ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਜੰਗਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇ।

ਅ) ਅਖੌਤੀ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ੲ) ਜ਼ੋਧਪੁਰ ਦੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਮੁਆਫੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸ) ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹ) ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕਸੂਰਵਾਰ ਪਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਕ) ਚੰਡੀਗੜ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਖ) ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਗ) ਪੰਜਾਬ-ਹਰਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ-ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ-ਨਿਮਾਚਲ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਟਿਲਾਕਾਈ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ, ਨੇਤਤਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਹਰਾ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁੱਝ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਉਹ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਕਿਸੇ-ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੁੱਝ ਵੀ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੱਚ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਆਫੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ,

ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ/ਲੁਧਿਆਣਾ

2. ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਮਤਾ ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕ ਵਿਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਜੰਮੇਵਾਰ ਬਹਿਸ-ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮਹੌਲ ਵਿਚ ਬਹਿਸ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਅੱਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਲੱਭ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਡੀਆਂ ਸਿਰਤੋੜ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ

ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜ ਸਕੇ ਸਗੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਦੇ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੀ ਵੱਟ ਦੇ ਨਹਿਸ਼ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਇਹ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਉਭਰ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚੁੱਖਕੀ ਅਸਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅਸੀਂ ਬਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾ ਜਨਕ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਬੱਕ

ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਸਮੱਸਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀਤਾ ਕੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਸ ਵਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਾਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਆਸੀ ਲੀਹ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੀਹ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਵੀ ਦਿਤਾ । ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੇ ਬਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਿਹੇ ਅਤੇ ਤਰਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਾਂ ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਸਾਡੀ ਸਿਆਸੀ ਲੀਹ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਇਹ ਲੀਹ ਸਮਾਜਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਸਮਾਜਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ-ਹਨ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ । ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਕਥਨ "ਠੱਸ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ ਧੁੜਕਦੀ ਰੂਹ ਹੈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਕਰੋੜ ਵਾਰੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੀਨੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ 10, 15 ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ- "ਤਿੰਨ ਜਾਦੂਮਈ ਰਹਿਅਮਰ, ਚਾਰ ਪਹਾੜ, ਅਰਧ ਜਗੀਰੂ-ਅਰਥ ਬਸਤੀਵਾਦ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ, ਜ਼ਮੀਨ, ਹੁਲਾ ਵਾਹਕ ਦੀ...." ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਬੜੇ ਰਹੇ । ਸਮਾਜ ਆਪਣੀ ਤੌਰੇ ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਸਮਾਜ ਦੀ ਤੋਰ ਬਹੁਤ ਬਦਲਦੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਪੁਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੱਗੋਂ ਤੋਹਰਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਫ਼ੌਅਰਥ (Irrelevant) ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਉਸਾਰਨ 'ਚ ਕੁਝੋ-ਰਹੇ । ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਦੀ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਲਓ । ਜਦੋਂ "ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਲਾ-ਵਾਹਕ ਦੀ" ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਨਾਹਰਾ ਸਮਾਜੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਖ਼ਾਦਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨੀ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਆਏਗੀ । ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪਗਰ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ [ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਕਸਦ ਨਾਲ] ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ [Articulate] ਲਈ ਕਦਮ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹੀ ਹਾਲ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦਾ ਹੈ । ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ

ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨ-ਕਲਾਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ "ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ" ਬਾਰੇ ਖੂਬ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਖੂਬ ਵੱਧ ਚੜ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ । ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ । ਪਰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਅਮੂਰਤ (Abstract) ਪੱਧਰ 'ਤੇ । ਜਦੋਂ ਠੱਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ "ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ" ਦੇ ਸਭਾਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ "ਜਾਤ-ਪਾਤ ਉਸਾਰ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਆਰਥਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਖਾਮ ਹੋਵੇਗਾ" ਤਾਂ "ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ" ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੇ ਵੀ ਆਰਥਕ-ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ (Specificities) ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਜ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ "ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ਼" ਦੇ ਇਕ ਉਪਦਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਉਪਰਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ "ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ" ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਓ ਜੇ ਤੁੰਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਵੱਧ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਦਲਿਤੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜਨ ਭਾਵੇਂ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਘਾਟਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਦਰੁਸਤ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਜੋੜ ਗਏ ਹਨ ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮੋਰਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਾਡੀ ਸਿਆਸੀ ਲੀਹ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਤੇ ਝੂਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੀਹ 'ਤੇ ਹੀ ਮੁੜ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ

ਲੜੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।
ਬੀਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਮੰਗ ਹੈ ।

ਪਰ ਲੀਹ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣ ?
ਕੀ ਕੁਝ ਆਗੂ ਕਮਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਨਵੀਂ ਲੀਹ
ਘੜ ਕੇ ਸਫ਼ਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾ ਫਿਰ
ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣ ।
ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ । ਲੀਹ ਦੀਆਂ
ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬੜੇ ਨਾਜ਼ਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ
ਗੱਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ "ਖਾਤੇ ਵਿਚੋਂ
ਨਿਕਲਕੇ ਖੂਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਪੈ ਜਾਈਏ" । ਪਰ ਖਤਰੇ
ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅੱਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੁਰਿਆ ਜਾ
ਸਕਦਾ । ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ
ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਲੀਹ ਦੀ ਚੀਰਫਾੜ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ
ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਅਮਲ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ
ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਸ
ਅਮਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਣ ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਹਿਸ-ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅਮਲ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ
ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਰੂਪ ਸੀ । ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਪਰੈਲ
ਅੰਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦੀ
ਸਥਾਪਤੀ ਪਿਛੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ "ਵੱਡਾ ਮੰਤਵ
ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ... ਲਈ
ਬੜਾ ਮੁਹਿੰਮਾ ਕਰਨਾ ਸੀ" । ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ
ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ
ਕੱਢਣ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਢੰਗ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਸਕਦਾ । ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸੰਕਟ
ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਢੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ
ਅਮਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਫਰਵਰੀ ਅੰਕ
ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਹੀ ਛਾਪੀ ਸਗੋਂ ਮਾਰਚ ਅੰਕ
ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖਤ ਛਾਪਕੇ ਸਾਰੀਆਂ
ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਅਧੀਂ
ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੀਹ ਘੜਨ
ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ।
ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸਾਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਮਝ ਨਾਲੋਂ
ਕਾਫੀ ਹਟਵੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਰੋਚਿਕ
ਅਤੇ ਜਾਨਦਾਰ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੰਕਾਵਨਾਵਾਂ
ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਲੀ
ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੇ ਬਹਿਸ ਲਈ ਯੋਗ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਬਣਾ
ਦਿਤਾ ਸੀ । ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਫ਼ਾ ਨੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਸ
ਤੇ ਕਾਫੀ ਤਸੱਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਪਰ ਅਵਸੋਸ ਕਿ ਅਪਰੈਲ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪੀ
ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੇ ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਹੀ ਖਰਾਬ
ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਉਸਨੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ
ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਫ਼ਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ
ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੁਅੱਸਬ ਭਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ
ਹੈ । ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਸੀ
"ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨਿਖੇਧੀ ਹੋਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ—ਲੋਕ ਰਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੰਧ
ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ
ਸਿਧਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ; ਸਿੱਧਾ ਸੰਘਰਸ਼
ਸਟੇਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ... ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ
ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਫਰਕ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ" ।
ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤਾਂ
ਬਿਲਕੁੱਲ ਲਾਭੇ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਤੀਸਰੀ
ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤੌੜ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ
ਵੰਝ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੰਮਾਂ
ਚੌੜਾ ਭਾਸ਼ਨ ਝਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਫਤਵੇ ਮਾਰੇ ਹਨ । ਇਕ ਫਤਵਾ ਜਮਾਤੀ ਭਿਆਲੀ ਬਾਰੇ
ਵੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਦੱਖ ਸਕਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲੇ ਚੌੜੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ
ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਟੱਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।
ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਤੌੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ
ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਵਿਗਾੜ (Ditort) ਜਾਵੇਗੀ ਸਾਰੀਆਂ
ਲਾਈਨਾਂ ਮਿਲਕੇ ਹੀ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧੀ
ਲਾਈਨ ਨਹੀਂ । ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਕੋਈ ਐਨਾ ਲੋਲੂ ਤਾਂ
ਹੈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ "ਵਿਰੋਧ" ਤੋਂ "ਸੰਘਰਸ਼"
ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ
ਹੈ । ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਮਲ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਕਸਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੁਅੱਸਬ
ਭੜਕਾਉਣੇ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਣ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਵਿਗਾੜ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨਾ ਲੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
ਸਾਰੀ ਲਿਖਤ ਅੰਦਰ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ
ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "ਸੰਘਰਸ਼" ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕੀ ਮੁਰਾਦ
ਹੈ ? ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ

ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕ ਰਾਇ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਹੈ। ਜੱਸੀ 'ਸੰਘਰਸ਼' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਜੱਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਆਸੀ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਨਤਕ ਲੀਹ ਦੇ ਜੁਲਾਈ-85 ਅੰਕ ਵਿਚ ਜੱਸੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ "ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਣਾ...ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।...ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਸਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ ਸਗੋਂ ਹਰ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤੀ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਟੱਪਰ 'ਚ ਫਿਰਕੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ..." ਜੱਸੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲ ਗਏ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਹਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਠੱਜ ਕਤਮ ਵੀ ਜਰਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਜਬਰ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ ਬਾਰੇ' ਆਪਣੀ ਇਕ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੇ ਛੁਪਣ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸਰੋਆਮ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪਕੜ ਕੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਹੈ ਉਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ, ਜੋ ਜੱਸੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਘਰਸ਼-ਸਰਕਾਰ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਟਾਕੂਟੀ-ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਨਾਲ ਨੁਕਰਾ ਦੇਵੇਗਾ ਭਵੇਂ ਉਸਤੇ 'ਖਾਲਸ-ਤਾਨੀਆਂ ਦ ਬਾਪੂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਜਮਾਤੀ ਭਿਆਲੀ' ਦਾ ਇਲਜ਼ਮ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਅਜਿਹੇ ਇਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹਇਆਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜੱਸੀ ਮਾਰਕਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਨੁਕਰਾਉਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੱਸੀ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੁਅੱਸਬ ਭੜਕਾਉਣ ਦੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਰਾਹ ਪੈ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜੋ ਕੁਝ ਮੁਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰਖ-ਰੋਖਾ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਸੀ ਜੱਸੀ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

ਜੱਸੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਰਣੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਬਦਲ ਲਈਆਂ

ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਬਦਲਨਾ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਕੁਝ "ਖੁਦਪ੍ਰਸਤ" ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਫਤਵਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਸ਼ਦਾ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨੌ-ਬਰਨੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜਾ ਕੇ ਮਾਖੋਲ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੀਆਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫਤਵੇ ਦੇਣ। ਪਰ ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ ?

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਲਿਖਿਆਂ ਸੀ "ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੌ ਫੀ ਸੁਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ.....ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਇਕ ਟੁਟਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਅਮਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ....." ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਫ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਟੇਟ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਖਾਸੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤੀ ਲੋੜਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਜਮਾਤੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਪਰ ਜੱਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। "ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਵੱਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਲਈ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਹੈ" ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਵੱਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀਆਂ ਜਮਾਤੀ ਲੋੜਾਂ (ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ) ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖਾਲਸ-ਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਮਾਲ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ "ਜਮਾਤੀ ਪਹੁੰਚ", ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਹੱਥ ਵ ਟਾਉਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸੱਦੇ ਦੇਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੱਠ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੱਸੀ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਸੀ "ਪਿਛਾਖੜੀ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਾਤੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ

ਜੰਮਣ ਭੈਂ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਜਮਾਤੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਦਾਬੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਸੰਕਟ 'ਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਨਿਘਾਰ ਦੀਆਂ ਪਤਾਲਾਂ ਫੂਹ ਰੂਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਸੰਕਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਤਿੱਖੀ ਬੋਝੈਨੀ ਅਤੇ ਇਸ 'ਚ ਕਿਸੇ ਤਿੱਖੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ [ਪਿਛਾਪਤੀ-ਲਹਿਰਾਂ] ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਮਜ਼ਲੂਰੀ ਬੋਝੈਨੀ ਅਤੇ ਤਾਂਘ ਦਾ ਜੀ ਗਾਇਆਂ ਵਿਜੋਗਿਆਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ...। ਇਹਨਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਜ਼ੋ ਗਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਟਿਨਕਲਾਬੀ ਇਹ ਗਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ "ਜਮਾਤੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਦਾਬੇ" ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ "ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਸੰਕਟ" ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਣ ਗਏ "ਉਲਟ ਇਨਕਲਾਬੀ" ਅਤੇ "ਜਮਾਤੀ ਭਿਆਲ" - ਕੀ ਕਿਤੇ 'ਜੱਸੀ' ਭੁਲੰਬੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਪਰਲੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਗਿਆ ? ਅੰਤ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਬੋਨਤੀਆਂ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ।

ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਜਮਾਤ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ? ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਭਿਆਲ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ।

3 ਇਕ ਚਿੱਠੀ

ਭਾਂਜੀ-ਸਮੇਤਾਂ 'ਚ 'ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਤੁਹਾਡੀ ਗੁਲ ਜਿਸਦਾ 'ਭਾਵ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਜੇ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚੋਂ ਵਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰੇ ਤੌਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਮਸਲੇ 'ਖੜ' ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਚੀਖ ਪੁਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ 'ਲੜ' ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਟੇਟ ਰਹੇਗੀ, ਮਸਲੇ ਉਭਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਕੋਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਕੋਈ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਮਸਲਾ ਸਟੇਟ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸੜੇ ਲੋਕ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਮਸਲੇ 'ਚ ਝੋਕ ਦੇਣ ਤੇ ਮੌਰ ਮਿਟ ਜਾਣ ਦੀ ਨੌਬਤਾਂ ਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਜਾਣੇ ਅਣਜਾਣੇ

ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਪਿਛਾਪਤੀ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਗੋਲਮੰਜ ਗੱਲ ਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚੇਤਾਜੀ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ"। ਇਹ "ਪੰਜਾਬ ਮਸਲਾ" ਭਲਾ ਹੈ ਕੀ ?

ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਵਲੋਂ ਇਸ ਲਿਖਤ ਅੰਦਰ ਖਾਲਸਤਾਨੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਅੰਤ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੂ ਜਨਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦੇ "ਰੁਝਾਵੇ" ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬੋਨਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੋਰ ਫਰਮਾਉਣ ਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਅਖੀਰਲੀ ਬੋਨਤੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵੱਛੇ ਬਹਿਸ-ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਹਿਸ ਅੰਦਰ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਖਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਭੁਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੁੜ ਗੱਲ ਉਥੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਜਿਥੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਰਵਰੀ ਅੱਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰਚ ਅੱਕ ਵਿਚ ਛੱਕੀ ਸੀ। ਬਹਿਸ ਅਧੀਨ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਟਿੱਬੇ ਉਨ ਨੂੰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

—ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟੱਵਾਲ ਕਾਹਲਵਾ (ਜਲੰਧਰ)

ਸਟੇਟ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਬੀ ਕਰਦੇ ਹੋਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਟੇਟ ਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਇਕੋ ਮਸਲਾ ਬੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਸੁ ਭਗੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਉਸਨੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਅਹਿੰਸਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਗੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕੋ ਮਸਾ ਮਿਲਿਆ ਯੋਧਾ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰੂ ਵਾਂਗੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਾਧੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਲੰਬੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ 88 'ਚ ਵੀ ਗਾਧੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਮਸਲਿਆਂ 'ਚ ਉਲਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਆ ਦੇ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੂਲ ਸਰੋਤ ਸਟੇਟ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਕੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੂ ਸਟੇਟ ਉਸਾਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੇ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਡਟੋ ਰਹੋ। ਸੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ।

—ਇਕ ਪਾਠਕ

4. ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ)

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਫਿਰ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੀ 'ਸਮਤਾ' 'ਚ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਪਾਸ' ਦੇ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਅਗੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਾਂ ਬੇਹੱਦ ਤੇ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮੂਹਰੇ ਕੋਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁਆਲ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਂਚਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਜਮਹੂਰੀ ਤੇ ਸੈਕੂਲਰ ਪੜ੍ਹਤ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਕਾਬਜ਼ ਰਾਜਸੀ ਧਿਰ ਰਾਜ ਦੀ ਲੰਮੇਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਜਨੂੰਨੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਢਾਚੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਕਰਨ ਫੌਜੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਕੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਮੱਧ ਯੁੱਗੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸੰਤੋ ਧਾਰਮਕ ਚਿੰਤਾ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗੱਲੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, Ak 47 ਦੀ ਦਲੀਲ; ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾਂਗਲੀਪੁੰਚੇ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਚੇਤਨ ਆਦਮੀ ਹੀ ਨਾ-ਕਾਬਲੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਗੱਲੀ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਰੋਸ ਨੂੰ ਇਕ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਨ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਉਤੇ ਰਾਜਸੀ ਮੁਢਾਦ ਹੀ ਵੇਲੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਬੇਕਿਰਕੀ ਨਾਲ ਜੂਝੀਆਂ ਤੇ ਜੂਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸੀਮਤਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹੀ ਕਿ ਖਿੰਡੀ ਪੁੰਡੀ ਲਹਿਰ ਇਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਪਗ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਦੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਬੜਾ ਉਸਾਰਕੇ ਫਿਰ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਜ਼ਬਰ ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ ਉਸਾਰ ਕੇ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਕੇ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤਾਈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਪਲੇਟ

ਫਾਰਮ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਲਵੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ 'ਚ ਅਸੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚ ਭਿੰਨਤਾ ਹੋਣੀ ਕੋਈ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਫ ਕਿ ਮੋਟੇ ਮੂੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਲਗਭਗ ਇਕਤਰਤਾ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਨਾਹਰੇ ਤੇ ਸੌਚ ਅਸੀਂ ਬੌਝੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸਾਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਮੌਕੇ ਵੀ, ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਹਨ ਇਸੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ।

(ੳ) ਅਜੇਹੇ ਪਲੇਟੇ ਫਾਰਮ ਇਕ ਵਕਤੀ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੇ ਘੁੱਟੇ ਘਟ ਸਹਿਮਤੀ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਹਰ ਉਪਰਾਲਾ ਜੁਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਕਿ ਹਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਛੋਟੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਜਾ ਸਕੇ।

(ਅ) ਹਰ ਗਰੁੱਪ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵੱਡਾ ਦੀ ਨੁੰਮਾਇੰਦਗੀ ਬਰਾਬਰਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਥੇ ਕੁ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਤਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜੁਟਾਵੇ। ਆਪਣੀ ਪੁਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਬੇ-ਵਜ਼ਹ ਲੰਮੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਸਲੇ ਨਿਤਾਰਨ ਲਈ ਲੰਬੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕੋਂ, ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਸਹੀ-ਠੀਕ ਦਾ ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਲੱਗ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਮੁੱਖ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਤੀਜਾ ਬੇਹੱਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਸਾਡੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ

ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਜੇਹੇ ਫਰੰਟਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਜਿਨੇ ਦਿਲਾ ਵੀ ਰਹੇ ਉਹ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਅਲੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਨਾ ਢੰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਣ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ; ਕੁਸੈਲਾ ਮਹੱਲ ਬਣੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ?।

ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸੁੱਟ ਰਿਹਾ।

5. ਇਕ ਚਿਨੀ

ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਮਤਾ ਅਪ੍ਰੈਲ 88 ਅੰਕ 'ਚ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਗੌਰ ਫਿਕਰ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿਪਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਸੁਆਲ ਖੜੇ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਤੇ ਜੱਸੀ ਨੇ ਉਂਗਲ ਧਰੀ ਹੈ, ਸਮਤਾ ਤੇ ਪਠਕਾ ਲਈ ਬ੍ਰਹਿਮ ਗੋਚਰਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ "ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਲਵੋ" ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹਿਸ ਗੋਚਰੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਿਓ।

ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਗੂ ਹੀ ਹੈਸੀਅਤ 'ਚ ਤੇ ਕਦੋਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ-ਤੁਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹੋ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਇਨ: ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ: ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ: ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿਓ ਪਰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹੀ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨ ਐਲਾਨ ਕਰੋ ਜੋ ਇਨ: ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਕ੍ਰਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ: ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿੰਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਹੈ। ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੱਧ ਯੁੱਗੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿਰਫ-ਮਾਨ-ਪਾਸ਼ ਪੱਛਾ-ਖਦਰ-ਲਾਲੀ ਆਦਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੋਹੇ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਡੈਡਰ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਵੈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਆਲ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਗੁਰੂਪਾਂ ਤੇ ਗਰੁੱਪ ਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਕੇਡਰ ਵੀ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਆਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ ਆਉ ਸਾਰੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗੰਭੀਰ ਹੋਈਏ। ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ।

ਤੁਹਾਡਾ ਨਵਾਂ ਦਵੰਦਵਾਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਜੱਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲੋਂ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜੱਸੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਹੈ ਕਿ "ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੇਲਗਾਮ ਬੁਰਕ ਭਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਵੱਢਣ ਕਰਕੇ ਹਲਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਸਾਬਤ ਕਰੋ ਨਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਹੀਪੁਣੇ 'ਚ ਗੁਲਤਾਫ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵੀ।

ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਤਰ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਸਿਆਸੀ ਮੰਚ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਚੌਗੇ ਅਤੇ ਮਖੱਟੇ ਪਹਿਣ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਜੀਹਾ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਜੱਸੀ ਨੇ ਉਸ ਮਖੱਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਗਾਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਤਾਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁਕੜ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਬੂਲ ਕਰੋ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਜਾਦੂਗਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਉਚੱਕਾ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਜੀ ਸਾਡੀ ਭਾਵਨਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਨੇਕ ਹੋਵੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਟੇ ਵੀ ਨੇਕ ਕੱਢ। ਨੇਕ ਸਿੱਟਿਆਂ ਲਈ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੋਈਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਾਣਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਹੰਭਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚੇ ਮੰਡੀ

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਕੈਲਾਸ ਕੋਰ—ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਛਪਾਈ ਚੰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਪੁਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਿਰਨਾਵਾਂ—ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਨਿਵਾਸ ਡਾਕਖਾਨਾ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—143002 ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ—15 ਰੁ: ਵਿਦੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ 120 ਰੁ: ਸਮਤਾ ਦਾ ਟੈਲੀਫੂਨ ਨੰਬਰ 64786

ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ

ਸਮਤਾ ਦੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ਅੰਕ ਵਿਚ "ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ" ਦੀ ਬਰਮਿੰਘਮ ਤੋਂ ਆਈ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਛਪੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸਮਤਾ ਦੇ ਜਨਵਰੀ 1988 ਅੰਕ ਵਿਚ "ਪ੍ਰੀਤ ਫਰੀਦ ਕੌਰ" ਦੀ ਲਿਖਤ "ਔਰਤ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਫਾਵੇ ਹੇਠ" 'ਤੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ "ਪ੍ਰੀਤ ਫਰੀਦ ਕੌਰ" ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 'ਚ ਜਨਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਨਾ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ"। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਉਹ ਸ਼ਵੇਲ ਕਰਦੇ ਹਨ "ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖ ਧਰਮ 'ਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਹਨ... ਅਗਰ ਗੱਲ (ਇਹ) ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ... ਲਾਵਾਂ ਵੇਲੇ ਔਰਤਾਂ ਮਰਦ ਦੇ ਮਗਰ ਕਿਉਂ ਗੜੇ ਕੱਢਦੀ ਹੈ? ਤੇ ਫਿਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮਰਦ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ 'ਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਭਾਈਪੁਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੰਥੀ ਅਤੇ ਹੈਂਡ ਗੰਥੀ ਹਨ? ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲੱਡੂ ਵੰਡੇ ਸਨ ਜਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਤੇ ਪਾਠਟੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਜੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ 13 ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਤਸੀ ਮੰਨੇ ਆਪ ਦੇਸੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਨ? ਇਹ ਦੱਵੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖ ਸਨ..."

ਭਾਵੇਂ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਾਅਵਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਮਾਜੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਜਾਂ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੀਮਤਾਈਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਵੇ। ਸਮਾਜਕ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ

ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਰੋਮ ਦੀ ਸਲਤਨਤ ਦੀਆਂ ਲੁਟੀਂਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ-ਗੁਲਾਮਾਂ ਅਤੇ ਲੰਪਨ ਪੁਲਤਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੋਸ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਉਠਿਆ, ਕਰਿਸਟੋਫਰ ਕੋਲੰਬੋ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਠਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਮੌਜੂਬ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਐਂਗਲਜ਼ ਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਰੋਮਨ ਸ਼ਹਿਨ-ਸ਼ਾਹ ਕੋਨਸਟੈਨਟੀਨ ਤਕ ਇਸ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਲਾਮਦਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਡੋਬਰ ਤੇ ਰਾਖਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤੀ-ਕਾਇਆ-ਪਲਟੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਝੁਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਯੂਰਪੀ ਸਮਾਜ ਗੁਲਾਮਦਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਗੀਰੂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਚਰਚ ਜਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ ਜਗੀਰੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਡੋਬਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਜਗੀਰਦਾਰ ਆਪ ਬਣ ਬੈਠਾ।

ਇਹੀ ਹਾਲ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਅਰਬ ਦੇ ਡੰਗਰ-ਮਾਲ ਸੈਮਿਟਿਕ ਕੁਨਬਿਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਭੰਮੂਕੇ ਵਾਂਗ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਲੁਟੀਂਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਬਣ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਅਤੇ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਕੱਖ ਦਿਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਡਿਗੀਆਂ ਪਰ ਮੁਗਰੋਂ ਇਸਲਾਮ ਜਗੀਰੂ ਨਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਡੋਬਰ ਹੋ ਡੁਰਿਆ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਜਗੀਰੂ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬੀ ਬੁਲਾਰਾ ਬਣਿਆ।

ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਦੱਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਠਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵੇਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹਿੱਤ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ

ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌਰਾਂ ਅੰਦਰ ਚੁੰਕਿ ਪਦਾਰਥਕ ਹਾਲਤ ਜਮਾਤ ਵਿਰਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ ਵੀ ਲੋਕ-ਹਿੱਤੀ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ-ਬਣ ਕੇ ਉਠਿਆ, ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਅਲੱਖ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅੰਤ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾ ਦੇ ਢਹੇ ਢਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ ਹੀ ਪੂਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਜੋ ਕੁਝ ਈਜਾਈ ਮੱਤ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਵਾਲੇ, ਦੋਰ 'ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਿਸਲਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੀ ਲੀਕ ਫੇਰ ਦੇਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ।

ਚੌਠੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜੇਦਾ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅੰਦਰ ਨਿਘਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬਨੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜਨਾਨੀਬਾਜ਼ੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਤਾਂ ਘੋੜ-ਚੜ੍ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੌਰਾਂ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ, ਈਰਾਨ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਡੇਢ ਸੌ ਹੁਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤਿਸਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੇ ਦਿਲ-ਬਹਿਲਾਵੇ ਲਈ ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪਿੰਡ ਜਗੀਰ ਵਜੋਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੇਵੇ ਆਦਿ ਪਾ ਕੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਿਫਲ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਨਾਚੀਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਕ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਦਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀਆਂ ਕਈ ਰਾਣੀਆਂ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। (ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਬਿਆਨਣ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਖੋਦ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਵਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।)

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਤਰੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ., ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ., ਸੁਰਖ ਰੱਖਾ ਜਾਂ ਨਾਗੀ ਰੈਂਡੀ ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਭਗਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ-ਲੈਨਿਨਵਾਦ-ਮਾਓ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਤੇ ਲਕੀਰ ਫੇਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੌਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਮਸਲੇ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਬਹਿਸ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਾ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਰਾਹਮਣੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਜੋ ਨੀਵਾਂ ਦੁਰਜਾ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਦਿਗੰਬਰ ਜੈਨਮੱਤ ਦਾ ਵਿਸਵਾਸ ਸੀ ਅੰਤਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਮੱਤ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਫੁਬਦੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਭਿਖਸੂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਵਧਾਏਗਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਨ 1979 ਵਿਚ ਪੱਪੂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਾਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਮੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਰਵੱਈਆ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਵੋਟੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵਾਂਝਿਆ ਰੱਖਿਆ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੰਜੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਮੰਜੀਆਂ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ੋਦਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੌੜ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਖਿਦ-ਰਾਨਾ (ਮੁਕਤਸਰ) ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲੜੀ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰੀਅਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹਕੂਮਤ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਨਕਲਾਬੀ

ਦੋਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ (ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ, ਸਦਾ ਕੌਰ) ਆਦਿ ਹਕੂਮਤ-ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੰਬੇ ਬਹੁਤਾ ਲੰਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਵਿਰੁੱਧੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਦੰਬ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੰਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਿਰਫ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰੀ ਕੁਝ ਤੱਥ ਸ਼ਿਆਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤ ਜੰਮੇ ਰਾਜਾਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ (ਜਿਸਨੂੰ ਮਲਹੋਤਰਾਂ ਸਾਹਿਬ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੈਡ ਗਰੰਥੀ ਜਾਂ ਭਾਈਪੁਣਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖੀ ਲੀਡਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੀ ਮਾਤਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਛੋਟੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮ ਡਰ ਸੀ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮੇਂ ਏਸ ਲਈ ਫੇਕਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕੰਨਿਆ ਹੱਤਿਆ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਧੱਖਾ ਲਾਇਆ ਹੈ। (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਸਫਾ 250) ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਸਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਧਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੱਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੀਲਾ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦਕਾਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਉਹ ਵਹਿਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਬਰ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਾ ਡੋਲੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅੱਜ ਵੀ ਹਰ ਭੁੱਖ ਸੁਝਾ ਸ਼ਾਮ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਦਾ ਕੌਰ ਨੇ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਫੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਤਾਰੀਖੇ-ਪੰਜਾਬ' ਵਿਚ ਸਦਾ ਕੌਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿੱਥੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਉਘਾ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਰਹੂਮਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਹ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਫੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਾਰਜ ਬਾਮਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ (ਪੰਨਾ 75) ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ "ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਆਮ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ (ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ) ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਘੁਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘ ਯੋਗ ਹੋਸਕੇ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਔਰਤ ਭਾਵੇਂ ਮਰਦ (ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਤਥਕੇ ਦਾ ਮਰਦ) ਜਦੋਂ ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਕਾਬਜ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਇਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੰਦਾ ਹੈ ਕਾਬਜ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਰਨੀ ਅਤੇ ਉਸ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ ਤੇ ਅਮਲੀ ਜ਼ਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣਾ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਣਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਤੁਰਨੇ ਮਨੋ ਪੈਣੇ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਮੋਹਨਤਕਸ਼ ਅਤੇ ਦਲੀਤ ਵਰਗੇ ਮਰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਸ ਗਾਡੀ ਰਾਹੇ ਪਾਇਆ। ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਸੁ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਭਲਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮਾਰਕਸ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਮਾਓ ਵਰਗੇ ਪੁੱਲੇਤਾਰੀਏ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਵੀ ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਪੈਮਾਨਾ ਮਿੱਥਦੇ ਹਨ।

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ :-

ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਕੀ? ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਾ। ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨੂ ਕੀ ਹੈ? ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ। ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੋਹਰੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਮੂਲ ਕੀ ਹੈ 'ਰੰਨਾ ਹੋਈਆਂ ਬੋਧੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਸਦੀਆਂ' ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਕਿੱਥੇ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ 'ਧਨ ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨ' ਜੋ ਬਹਿਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇ। ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਿੱਥੇ ਗਏ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਲਾਭੇ ਛੱਡਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਰਫ ਲਾਵਾਂ-ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰੀਤ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾ ਧਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਤ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ, ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ 'ਰੇਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਬੰਧੀਆਂ...' ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲਾਵਾਂ-ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਮੂਹਰੇ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਇਸ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰੂਪ 'ਤੇ ਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਫੋਕਸ ਕਰਨਾ ਬੁਰਜੂਆ ਸੁਧਾਰਕਾ ਦਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ।

ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ ਮੁੰਡਾ ਹੀ ਅਗੇ ਰਹੇ। ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਲਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਕੁੜੀ ਮੂਹਰੇ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਹਰੇ ਨਾ ਲੱਗੇ ਬਰਾਬਰ ਤੇ ਦੁੱਰ ਕੇ ਵੀ ਲਾਵਾਂ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਲਾਵਾਂ ਨਾਂ ਵੀ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕੁੜੀ ਜੰਮਣ 'ਤੇ ਲੱਭੂ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਲਾਵਾਂ ਮੂਹਰੇ ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿੱਸੇ ਹੀ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਗਿਣਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਣ 'ਤੇ ਲੱਭੂ ਜ਼ਰੂਰ ਵੰਡਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਕਾ-

ਨੁਸੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਬਾਰੇ।

ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਤੱਥ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਇਕ-ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਘੱਖਿਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਕੀ ਹੋਵੇ? ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੀ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਚੌਕ-ਪਵੇ ਜਾਂ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਾਲੀ? ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਝੋਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਨਾ-ਪੱਖੀ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਨਾ-ਪੱਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਚਰਚਾ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਔਰਤ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਹੋਰਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਔਰਤ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਰਨਾ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਮੌਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਜਾਂ ਭਗਤ ਦੇ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣ। ਜਿਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਜ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਨ।

o -

5 ਜੂਨ ਔਰਤਵਾਰ ਪਿੰਡ ਹੇਡਿਆਇਆ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਕੋਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਜਾਹਿਤ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਸਾਬੀ ਪੱਡਾ ਤੇ ਪਾਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ ਦੋ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਪਰਚੇ-ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਮੰਡਲੀ ਵਲੋਂ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਜਾਹਿਤ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ 9-10 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਰਾਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਾਬੀ ਪੱਡਾ ਅਤੇ ਪਾਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੀ ਐਂਟੀ-47 ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੋਹਰੀ

ਹਰਸ਼ਰਨ ਗਿੱਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

(ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੇ. ਸੀ. ਮੌਹਨ ਨਾਲ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਜੋ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਛਪੇ)

? ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਮਰੀਕਾ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਕੀ ਸੱਚਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।

○ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਸ਼ਰਾਬਤੀ ਟੋਲਾ ਹੈ। ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 'ਚ ਸੈਕੂਲਰ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੂਪ 'ਚ ਮੁਖਾਲਫਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਇਹ ਜਨੂੰਨੀ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਕੜੀ ਆਪਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ। ਨਿਉਯਾਰਕ 'ਚ ਕੁਝ ਹਲਚਲ ਹੈ ਜੋ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਪਰੇ ਕਰਕੇ ਹੈ।

? ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਜਦੋਂ ਦਾ ਬੰਬ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

○ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰਵਾਈ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੀ। ਕਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਪਰਚਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਚੰਗੇ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀਹਦਾ ਕਾਰਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹਾਦਸਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲੋਕ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਤਕੜੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਾਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਆਰਗਨਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਉਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਖੈਰ ਹੁਣ ਸੈਕੂਲਰ ਤਾਕਤਾਂ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗਾ ਪਵੇਗਾ।

? ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਿੰਦਰ ਪੁਰਮਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬੜਾ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਕਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਰ ਦੀ ਬੜੀ ਖੜਕੀ ਹੋਈ ਹੈ।

○ ਹਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰਮਾਰ ਨੂੰ ਉਡਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਇਹੀ ਸੀ। ਆਦਮ ਕੱਦ ਜਿਠੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਛਾਪ ਉਹਨੂੰ ਮਸਤਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ

ਉਹ ਇਹਦੇ ਉਲਟ ਵੀ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਹੈ।

? ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਰ ਕੋਲੋਂ ਤਕੜੀ ਸਾਇਦਾਂ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਭਲਾ ਕੀ ਚੱਕਰ ਹੈ।

○ ਹਾਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਦੋ ਘਰ ਨੇ। ਕੀਮਤ ਹੌਣੀ ਹੈ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ। ਇਹ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਬਾਹਰ ਹੈ ਇਹਦੇ 'ਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਬੜਾ ਰੌਲ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਢਾਅ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਜਨੂੰਨੀ ਲੋਕ ਖੁਲ੍ਹਕੇ ਦਾਨੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾੜਾ ਮੱਟਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

? ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਵੱਈਏ 'ਚ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸੈਨੇਟਰ ਕੀ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

○ ਇਹ ਸੈਨੇਟਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਸੀਰੀਅਸ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੈਨੇਟਰ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰ ਕੁੱਝੇ ਝਾਕ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਿਨਰ, ਸਿਨਰ ਕਰੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਮਾਈਨੋਰ ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਵੱਡੇ ਟੀਗਣ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਪਾਸਿਆਂ ਬਾਈ ਬੇਰੰਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਥੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸਿੱਧਾ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਪਰੋ ਇਹ ਜੋ ਗੁਰਮੀਤ ਅੱਲਖ ਹੈ ਉਹਦੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਮਦਦ ਕਰੇ। ਉਹਨੇ ਕੁਝ ਸੈਨੇਟਰ ਗੱਢ ਕੇ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੁਆਈ ਵੀ ਹੈ।

? ਅੰਬੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬੜਾ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ 'ਚ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਹਾੜੀ ਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਲੱਭਣ ਨੇ (ਵੈਸੇ ਜ਼ਿਆ ਸਰਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਲੋਲੇ ਪੈਏ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ) ਤੇ ਕੁਝ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਮੰਨ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਪੈਂਡ ਕਿਸੇ ਠੀਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇ। ਕੀ ਉਥੇ ਵੀ

ਕੋਈ ਚੱਕਰ ਹੈ ਐਸਾ।

੦ ਦੋਖੋ ਜੀ-ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇੰਨਾ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਫੁੱਪ ਜਾ ਕਲੀਅਰ ਰੁਸਤਮਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਕੱਲ-ਹਥਿਆਰ ਵਗੈਰਾ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਿਟਿਡ ਬੰਦੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਇੰਡੀਆਈਕਟ ਆਪਣੇ ਹਥੀ ਪੈਸਾ ਲੈਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਮਾਇਆ ਧਰੰਚਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

? ਤੁਹਾਡੇ ਉਜ਼ੇ ਪਰੋ, ਇੰਡੀਆ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

੦ ਪਰੋ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂ ਪਰੋ ਗੌਰਮਿਟਿ ਕੋਈ ਸੀਰੀਅਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਜਨੂੰਨੀ ਚੱਕਰ ਨੇ। ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਿਜ਼ਮ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਘੜੀ ਉਚ ਵੀ ਕੋਈ ਐਕਟਿਵ ਨਹੀਂ।

? ਤੁਹਾਡੀ ਜੋ ਐਂਟੀ-47 ਜਥਬੰਦੀ ਹੈ ਇਹਦਾ ਕੀ ਰੋਲ ਹੈ।

੦ ਅਸੀਂ ਗੌਰਮਿਟਿ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਟੇਟ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਣ ਪੱਛਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਧਾਰਮਕ ਫਸਾਦ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਭੁੱਖ-ਮਰੀ ਜੀਵ ਇਸਰਾਈਲ ਦਾ ਕੇਸ ਲੈ ਲਓ। ਪੂਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਬਣਿਐ ਪਰ ਫਲਸਤੀਨੀ ਘੁੱਲਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਇਹ ਫਾਸਿਸਟ ਹੋ ਨਿਬੜੇ ਹਨ। ਈਰਾਨ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੋਈ ਦੇਸ਼-ਸਟੇਟ ਬਣੇ ਕਿਉਂਕਿ 1947 ਦੀ ਸਿਸ਼ਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਜੋਂ ਦੇ ਵਟ ਦਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੌ ਫੀ ਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

? ਇਕ ਗੱਲ ਕੁਝ ਘਪਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਟੇਟ ਪਰੋ ਇੰਡੀਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

੦ ਹਾਂ, ਪਰੋ ਇੰਡੀਆ ਹੈ। ਪਰੋ ਗੌਰਮਿਟਿ ਹੋਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਰੋ ਇੰਡੀਆ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਚਾਰਵਾਨ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਰੋ ਕਾਂਗਰਸ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ।

? ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਖਾਲਸ-ਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਪੈਚਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਸੋ ਇਸ ਬਾਰੇ।

੦ ਹਾਂ, ਉਹੋ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਤ ਗਾਹੀ-ਕੁਝ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਯਾਨੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਿਰਫ ਫਿਰਿਆ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਭੜਕੇ ਸਿਰਫ ਫਿਰਿਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਸੀਂ ਤੇ 15-20 ਜਣੇ ਸਾਂ। ਪਰ ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਗੋਰੀ ਫੜ੍ਹ ਸੀ ਉਹਨੇ ਸੱਭ ਕੁਝ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਹੰਦੂਮ ਬੁੱਝੇ ਜਿੰਨੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਡੀਫੈਂਸ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਵੀ ਚਲਾਈ। ਕੇਸ ਚਲਿਆ ਜੋ ਖਾਲਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਿਕਲਿਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਾਡਾ ਸਾਹਿਤ ਸੀ ਕਿ ਇੱਲੀ ਫਸਾਦਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਓ। ਇਹ ਕੋਈ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸੀ। ਬਸ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਐਥੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਏਜੰਟ ਸੀ।

? ਐਂਟੀ-47 ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਰਗਰਮੀ।

੦ ਕਾਫੀ ਹੋਈਆਂ। ਪਾਸ਼ ਵੀ ਕੁਝ ਇਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਸ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਦੇਣਗੇ ਜਾਂ ਦੁੱਪ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਪਾਸ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਤਕਤਾ-ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਖੁਲਕੇ ਨਾਰਦੇ ਲਾਏ ਤੇ ਪਾਸ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਤਕਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਰੋ ਗੌਰਮਿਟਿ ਜਥਬੰਦੀ ਹੈ। ਪਰੋ ਗੌਰਮਿਟਿ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਬਾਕੀ ਥਾਈਂ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਅਗੂਹਾ ਵੱਧ ਘੱਲਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਜੋ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

? ਪਾਸ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੇ ਕੀ ਮਕਸਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੦ ਉਹਦੇ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨੇ। ਇਕ ਤੇ ਉਹ ਨਕਸਲਾਈਟ ਮੂਵ ਮੈਂਟ ਦੇ ਸਿੱਥਲ ਸਨ ਜਿਸ ਮੂਵ ਮੈਂਟ 'ਚ ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ ਵੀ ਰਹੇ ਨੇ। ਨਕਸਲਾਈਟਾਂ

ਵਲੋਂ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੱਜੀਸ਼ਨ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪਾਸ ਨੇ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆਂ ਆਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਪੱਜੀਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਉਹਨੂੰ ਐਟੀ 47 ਨੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦੇ ਤੇ ਉਥੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਐਥੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਪੱਪਰ ਰਾਹੀਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਸ਼ ਦਾ ਕਤਲ ਪਿਛੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਹੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਵੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

? ਤਿੰਨੋਂ ਚਾਰੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਭੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਕਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਕਿ ਨਹੀਂ।

o ਸਾਡੀਆਂ ਇਤਲਾਹ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਕੋਡਰ ਮਿਲਕੇ ਚਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਸਲਾ ਰੋਲੇ ਵਾਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੋਬਲਮ ਪਿਛੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹਥ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆ ਏਗੀ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਗੱਲਿਆਂ ਨਹੀਂ। ਰਾਜੀਵ ਦਾ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਵਨਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬੰਦੀ ਫਿਰਕੂ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸੂਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲਤਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਡ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ। ਮਸਲਨ ਬੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਵੀ ਬੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚ ਉਡਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ-ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਉਥੇ ਜਬਰ ਤੇ ਫਿਰਕਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੁਧ ਫਰੰਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਟੇਟ ਟੈਰੋਰਿਜ਼ਮ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਟੈਰੋਰਿਜ਼ਮ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਦਾ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿਠਣਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮਿਲਟਰੀ ਤੋਂ

ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਕਹਾਣੀ।

? ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਨਕਸਲਾਈਟਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਗਰੁੱਪ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ।

o ਨਹੀਂ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਮੌਟੇ ਗਰੁੱਪ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਫ਼ਤਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਵੀ ਉਹ ਨਕਸਲਾਈਟਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹੇਠਲੇ ਲੈਵਲ ਦਾ ਹਮਦਰਦ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਨਿਕੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਕਾ ਦੁੱਕਾ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਜਾਂ ਮੀਡੀਏ ਵਾਲੇ ਚੱਕ ਲੈ ਦੇ ਨੇ। ਸਥਾਪਤ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਠੀਕ ਹੈ।

? ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ 'ਚ ਕੁਝ ਨਕਸਲਾਈਟ ਆ ਘੁਸੜੇ ਨੇ। ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ 'ਚ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਿਹੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰੋਲ ਹੈ।

o ਉਹ ਵੀ ਡਾਇਰੈਕਟ ਫਿਰਕੂ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੁਥੀ ਸੁਲਝ ਉਣ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਓਬਜੈਕਟਿਵਿਲੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤ ਰਹੀ ਹੈ।

? ਇਹਦਾ ਅਸਲ ਫਾਇਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

o ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਾਡੀ ਮੁੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੂਤਰਧਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਨੇ।

? ਸੀ ਪੀ ਐਮ ਤੇ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਦਾ ਰੋਲ ਕਿੰਝ ਲਗਦਾ ਹੈ।

o ਕਾਂਡਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਠੀਕ ਨੇ ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਪ੍ਰੋਬਲਮ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸੁਾਜੀਤ ਹੋਣੀ ਵੀ ਫਿਰਕਪ੍ਰਸਤੀ ਖਿਲਾਫ ਕਮਿਊਨਲ ਇਕਠਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਟਰੱਕਿਊਨ 'ਚ ਵੋਟਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਜਨਤਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਬਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਫਿਰਕਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੁਧ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਲੜਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆਈਸੋਲੇਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਨੰਗਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਕਾਂਡਰ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੂਤਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ।

? ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ।

